

Recenzja dysertacji doktorskiej mgr Agnieszki Łaciuk-Wojczuk, pt. "Doświadczenie muzykoterapii w kształtowaniu dorosłości kobiet", napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Zbigniewa Marka SJ i promotor pomocniczej de Magdaleny Ciechowskiej (Kraków 2023)

Przedstawiona do recenzji dysertacja doktorska doskonale wpisuje się we współczesny nurt badań biograficznych, a uczynienie przez Autorkę głównym problemem swoich rozważań roli muzyki w kształtowaniu dorosłości kobiet nadaje jej wymiar wyjątkowy, wnosząc do eksplorowanego obszaru andragogiki i muzykoterapii, wątki nowe i interesujące poznawczo. Stąd, na wstępie mojej recenzji pragnę stwierdzić, iż idea (i istota) recenzowanej przeze mnie dysertacji doktorskiej mgr Agnieszki Łaciuk-Wojczuk z pewnością przekracza istniejące dotąd w Polsce, zarówno na płaszczyźnie popularnej świadomości, jak i w obszarze badań naukowych, dyskursy myślenia o potencjale muzykoterapii w powiązaniu z kształtowaniem dorosłości.

Związek człowieka z muzyką jest od zarania dziejów niepodważalny. Muzyka towarzyszy nam codziennie, a jej ogromną rolę w życiu, w tym, regulującą emocje, podkreśla wiele badań na poziomie światowym. Wielu badaczy wskazuje znaczący wpływ słuchanej muzyki na zachowanie i samopoczucie człowieka. Interesujące są także badania, w których opisywane są sytuacyjne wybory rodzaju muzyki przez słuchaczy w zależności od swoich potrzeb, zainteresowań i nastrojów. Niektórzy naukowcy są przekonani, że muzyka ma zawsze pozytywny, terapeutyczny wpływ na słuchających, inni z kolei twierdzą, że muzyka może mieć także negatywny wpływ, a jej działanie jest skomplikowane i niejednoznaczne. Niewątpliwie problem badawczy

podjęty przez doktorantkę jest szczegółowo analizowany przez naukowców na całym świecie. Przykładem są badania Katriny Skewes McFerran i Kelly Baird (2013), *Is Music Really My Best Friend? Reflections of Two Maturing Women on One's Relationship With Music*; North I Hargreaves i O'Neill, S.A. (2000). *The importance of music to adolescents*, Sandry L. Curtis (*British Journal of Educational Psychology*, 70 (2)), *Singing subversion, singing soul: Women's voices in feminist music therapy*. Liczne publikacje z tego zakresu wskazują, że autorka podjęła się tematu bardzo interesującego i aktualnego, co świadczy na jej korzyść. W ten sposób dysertacja mgr Agnieszki Łuciuk-Wojczuk wpisuje się w ogólnoswiatową debatę naukową dotyczącą problemu muzykoterapii. Z drugiej jednak strony fakt ten sprawia, iż decydując się na tytułowy obszar analizy naukowej stanęła przed wyzwaniem poszerzenia jej o treści i konteksty dotąd nie analizowane, bądź wzbogacenia je o nowe perspektywy teoretyczne lub metodologiczne. Nie ulega dla mnie wątpliwości, że doktorantka ma dużą wiedzę w realizowanym temacie, a jej rozważania mają charakter erudycyjny oraz refleksyjny. To wszystko sprawia, że swobodnie porusza się ona po poszczególnych zagadnieniach, wykazując potencjał intelektualny w zakresie prowadzenia dyskursu naukowego oraz konstruowania narracji i prowadzenia badań.

Recenzowany doktorat liczy 484 strony, jest podzielony na pięć części, wstęp, zakończenia, bibliografii oraz spis schematów i tabel. Struktura rozdziałów jest logiczna i tworzy spójną całość.

Pracę rozpoczyna wstęp, w którym autorka w sposób przejrzysty przedstawia zamysł swoich badań oraz wyjaśnia kluczowe dla pracy pojęcia. Opisuje tutaj krótko role pełnione przez muzykę, wyjaśnia znaczenie i zakres muzykoterapii i jej metod oraz charakteryzuje okres dorosłości. Jednocześnie wskazuje, że będą ją interesowały związki dorosłości, rozwoju, edukacji i muzyki. Przy czym na potrzeby swoich badań przyjmuje takie rozumienie dorosłości, które podkreśla procesualny charakter stawania się osobą dorosłą. We wstępie też określa problem badawczy (s. 9) „Jak doświadczony proces muzykoterapii kształtuje dorosłość kobiet? Grupą objętą badaniami są uczestniczki studiów podyplomowych z muzykoterapii w Akademii Muzycznej w Krakowie. Bez wątpienia w polskiej pedagogice takie ujęcie roli muzykoterapii w życiu kobiet jest nowatorskie. Jednak, w przyjętej perspektywie badań jakościowych, metodzie biograficznej, badanie wpływu jest niemożliwe do

zrealizowania – stąd błędne jest stwierdzenie Autorki (s. 11) „Nowatorski charakter rozprawy polegać będzie na wyłonieniu synergicznego procesu podczas oddziaływania muzykoterapeutycznego. Nowa jakość, która pojawiła się, **uwydatniła wpływ doświadczenia muzykoterapii na proces stawania się dorosłym przez uczestników**”. Aby zrealizować ten cel konieczne byłoby przeprowadzenie badań eksperymentalnych.

Istotne w projektowanych badaniach jest dostrzeżenie roli terapii własnej osoby jako ważnego elementu profesjonalnego wykonywania zawodu muzykoterapeuty. Autorka trafnie wskazuje także na terapeutyczny w swojej istocie proces wywiadu /rozmowy, która ma miejsce w badaniach jakościowych. Autorka zdecydowała się na analizę materiałów wywołanych - pisemnych biografii uczestniczek badań. Analizy dokonała w paradygmacie synergiczno-partycypacyjnym, techniką analizy proksemicznej. Ważnym dla praktyki pedagogicznej, dodatkowym „rezultatem” analizy badań jest autorski program muzykoterapeutyczny.

Rozdział I poświęcony jest związkowi muzyki ze zdrowiem. Tutaj mgr Agnieszka Łuciuk-Wojczuk przedstawia genezę muzykoterapii, dokonując systematycznej rekonstrukcji praktyk muzykoterapeutycznych od czasów prehistorycznych aż do współczesności. Doktorantka wskazuje tu także na autonomiczność muzykoterapii jako dyscypliny naukowej oraz jej interdyscyplinarne związki z innymi dyscyplinami, w tym pedagogiką. W całej pracy wybrzmiewa takie właśnie rozumienie muzykoterapii jako odrębnej dziedziny, posiadającej własną teorię i praktykę. Treść tego rozdziału świadczy o bardzo dobrej znajomości literatury dotyczącej poruszanej problematyki. Widać tu wyraźnie zdolność do syntezy. Autorka poprawnie argumentuje swój wywód i nadaje mu logiczną strukturę.

Rozdział drugi doktoratu nosi tytuł *Muzykoterapia*, w którym autorka pogłębia ogląd muzykoterapii, wskazując na wielowymiarowość tego terminu. Opisuje tutaj także dynamiczny rozwój, zarówno teorii, jak i praktyki muzykoterapeutycznej. Ponadto analizuje społeczne funkcje pełnione przez muzykę oraz znaczenie edukacji muzycznej w życiu człowieka. Doktorantka referuje tu także cele, modele, metody i techniki muzykoterapii. Tę część pracy Autorka napisała w sposób poprawny merytorycznie, prezentując bardzo systematyczny wykład poszczególnych aspektów podjętych zagadnień. Zgadzam się z logiką i sposobem narracji prowadzonej w tym

rozdziale. Niewątpliwą zaletą rekonstrukcji dokonanych przez mgr Agnieszkę Łuciuk-Wojczuk jest odwoływanie się do obszernej literatury, do badań autorytetów naukowych, konfrontowanie własnych ustaleń badawczych i czerpanie ze wzorów wypracowanych przez innych badaczy.

Rozdział trzeci pracy zawiera opis przyjętej metodologii. Obszerny fragment poświęcony dorosłości mógłby funkcjonować jako odrębny rozdział, poprzedzający tę część pracy. Uznaję, iż mgr Agnieszka Łuciuk-Wojczuk dobrze przedstawiła przedmiot i cel badania. Fragmenty poświęcone zagadnieniom metodologicznym są napisane w sposób poprawny i świadczą o dobrym przygotowaniu metodologicznym autorki do prowadzonych badań, choć muszę sformułować pewne zastrzeżenia w tym obszarze. Akceptuję przyjętą przez doktorantkę perspektywę fenomenologiczno-hermeneutyczną, która dała jej duże możliwości w kontekście odpowiedzi na problemy badawcze postawione w pracy, poprzez odkrycie sensów i znaczeń, jakie kobiety nadają swoim doświadczeniom muzykoterapeutycznym. Jednak chciałabym w tym miejscu ponownie zauważyć, że w przyjętej orientacji metodologicznej należy z dużą ostrożnością używać określenia wpływ, użytego przez doktorantkę w zdaniu:

„Rozpoznanie znaczenia jakie osoby badane nadały swoim doświadczeniom w toku edukacji muzykoterapeutycznej pozwoli na wskazanie , że muzykoterapia może mieć edukacyjny wpływ na uczestników w kontekście kształtowania dorosłości” (s. 197)

W rzeczywistości chodzi tu przecież o rolę lub znaczenie muzykoterapii i takimi określeniami (rola, znaczenie) należy się posługiwać.

W przypadku druku książki należałoby także uporządkować problemy i cele badawcze, które pojawiają się w wielu wariantach, co sprawia, że nie ma jasności w tym zakresie, a cele nie do końca pokrywają się z problemami:

s. 198: Cel badania „zakłada rozpoznanie rozwoju uczestników poprzez uczestnictwo w muzykoterapii”

„Celem teoretycznym rozprawy będzie zbudowanie takiego programu muzykoterapeutycznego, którego profil zorientowany będzie na wspieranie zmierzające w kierunku osiągnięcia pełni dorosłości rozwoju integralnego osoby według postulatów opracowanych przez Z.Marka”

„Celem praktycznym będzie odkrywanie i wskazanie potencjału rozwojowego nie tylko podmiotu- dorosłego jako osoby i jego indywidualnych ścieżek rozwoju, ale także potencjału muzyki w obszarze andragogiki”

s. 199: Problem badawczy: „Jak doświadczony proces muzykoterapii kształtuje dorosłość kobiet?”

pytania szczegółowe:

„Jak kształtowała się z perspektywy pedagogicznej osobista relacja z muzyką badanych na przestrzeni całego życia?

W jakich obszarach nastąpił rozwój badanych?

W jaki sposób muzyka wspomagała poczucie kobiecości narratorek w dorosłości?”

Z kolei na s. 370 przy analizie materiału biograficznego przyjęto następujące pola problemowe:

1. Jak kształtowała się relacja narratorek z muzyką w horyzoncie ich doświadczeń od początku życia?
2. W jaki sposób muzyka odkrywała i/lub kształtowała ich kobiecość?
3. W jaki sposób relacja z muzyką doprowadziła narratorki do podjęcia studiów z muzykoterapii i doświadczenia w ich toku osobistego psychoedukacyjnego procesu muzykoterapeutycznego oraz w jaki sposób kształtowały one ich dorosłość?

Widać więc wyraźnie, że nie istnieje koherentność między celami, problemami i polami analizy. Przyjęty paradygmat badań sprawia, że ocena tej części doktoratu nie tyle jest zorientowana na ocenę poprawności zastosowanej metodologii, co na próbę zrozumienia toku myślenia doktorantki. Stąd moje uwagi nie mają charakteru krytycznego, są jedynie wątpliwościami wyrażonymi po lekturze tej części tekstu. Tym niemniej jednak warto zastanowić się czy istotnie wskazane cele są poprawnie nazwane teoretycznymi i praktycznymi? Przecież przygotowanie programu muzykoterapeutycznego będzie służyło działalności praktycznej. W przyjętej perspektywie należałoby zrezygnować z nazywania uczestniczek badań „osobami badanymi”, ponieważ to pozbawia je podmiotowości eksponowanej w paradygmacie jakościowym badań (s. 206). Z pewnością przez przypadek

znalazło się w tej części stwierdzenie, iż przeprowadzone badania wskazują na „trendy” (s. 369), które są charakterystyczne dla diagnostycznych badań sondażowych.

Chciałabym także zapytać doktorantkę czy muzykoterapia zawsze powinna być postrzegana jako działanie intencjonalne i kontrolowane (jak ujmuje to np. Susan Munro) i czy w tej sytuacji w prowadzonych badaniach zawieszono tę intencjonalność i kontrolę? Niezależnie od tych wątpliwości jednoznacznie stwierdzam, że część analityczna badań daje interesujący wgląd w rolę muzyki i muzykoterapii w życiu autorek narracji. Na podstawie autobiografii pięciu kobiet autorka wyłoniła obszary, w których muzykoterapia pełni istotną rolę w procesie stawania się osobą dorosłą. W oparciu o nie skonstruowała autorski program terapeutyczny, który jest interesującą propozycją oddziaływania na sferę poznawczą, społeczną i duchową. W rezultacie dzięki muzykoterapii wspierany jest integralny rozwój osoby oraz osiągnięcie przez nią dorosłości. Magister Agnieszka Łuciuk - Wojczuk wskazuje także na istotne funkcje pełnione przez muzykoterapię podczas realizacji projektowanych oddziaływań, między innymi, rekreacyjną, rehabilitacyjną, prewencyjną, psychoterapeutyczną i edukacyjną.

Przed oddaniem pracy do druku warto dokonać starannej korekty edytorskiej, szczególnie w zakresie interpunkcji oraz poprawności zapisu nazwisk przywoływanych autorów (np. Palki – aktualnie Pałki, s. 207).

Problem podjęty przez mgr Agnieszkę Łuciuk-Wojczuk w recenzowanej pracy jest problemem oryginalnym i wartościowym dla nauk o edukacji. Autorka swobodnie porusza się po podejmowanych problemach. Trzeba podkreślić, iż erudycyjnie wykorzystywała bogatą literaturę przedmiotu (która zajmuje prawie 40 stron pozycji bibliograficznych), a jej analizy świadczą o tym, że jest dojrzałą badaczką. Pani mgr Agnieszka Łuciuk-Wojczuk wykazała się także wiedzą oraz kompetencjami w obszarze metodologii. Rozdziały teoretyczne stanowią dobrą ramę do analizy materiału empirycznego. Raz jeszcze chciałabym podkreślić, iż zarówno część empiryczna i teoretyczna stoją na bardzo dobrym poziomie naukowym, świadcząc o dojrzałości intelektualnej i zdolności do prowadzenia dyskursu naukowego przez autorkę rozprawy. Trudno też nie dostrzec, że przedmiotowa dysertacja rzuca nowe światło na problem muzykoterapii w kształtowaniu dorosłości.

Na zakończenie pragnę stwierdzić, iż recenzowana rozprawa spełnia wszelkie wymagania ustawy o stopniach i tytułach naukowych, w związku z tym wnoszę o dopuszczenie mgr Agnieszki Łuciuk-Wojczuk do publicznej obrony pracy doktorskiej.

Agnieszka Gramkowska-Melosińska